

JEAN-PAUL SARTRE

AYDINLAR
ÜZERİNE

DENEME

Çeviri: AYSEL BORA

♥
CAN

11.
BASKI

JEAN-PAUL SARTRE
AYDINLAR
ÜZERİNE

Can Modern

Plaidoyer pour les intellectuels, Jean-Paul Sartre

© 1938, Éditions Gallimard

© 1997, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 1997

11. basım: Şubat 2019, İstanbul

Bu kitabın 11. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Emrah Serdan

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © iStockphoto.com / iEverest

Kapak baskı, iç baskı ve cilt: İnkılap Kitabevi Baskı Tesisleri

Çobançeşme Mah. Altay Sk. No: 8

Yenibosna-Bahçelievler, İstanbul

Sertifika No: 10614

ISBN 978-975-510-757-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789755107578

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

JEAN-PAUL SARTRE
AYDINLAR
ÜZERİNE

DENEME

Fransızca aslından çeviren

Aysel Bora

Jean-Paul Sartre'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Bulanık, 1981

Duvar, 1994

Akıl Çağı / Özgürlük Yolları 1, 1996

Yaşanmayan Zaman / Özgürlük Yolları 2, 1997

Sözcükler, 1997

Yıkılış / Özgürlük Yolları 3, 1998

Edebiyat Nedir?, 2005

Öznellik Nedir?, 2015

JEAN-PAUL SARTRE, (1905-1980) Paris'te doğdu. Üniversite yıllarında Simone de Beauvoir'la başlayan birlikteliği yaşamı boyunca sürdü. 1938'de, sonradan geliştireceği birçok felsefi konuya yer veren *Bulanti* adlı romanını yayımladı. Bireyin özgürlüğünün felsefi savunusundan sonra toplumsal sorumluluk konusuna yöneldi ve 1945'te dört cilt olarak tasarladığı büyük bir romana başladı. *Özgürlük Yolları* adlı bu yapıtın ilk üç cildi *L'Âge de raison (Akıl Çağı, Uyanış)*, *Le Sursis (Yaşanmayan Zaman, Bekleyiş)* ve *La Mort dans l'âme'yi (Yıkılış, Tükeniş)* yazdıktan sonra oyunun romandan daha güçlü bir iletişim aracı olduğuna karar vererek *Sinekler, Gizli Oturum, Kirli Eller, Şeytan ve Yüce Tanrı, Saygılı Yosma ve Altona Mahpusları* gibi oyunlar yazdı. Bu arada Simone de Beauvoir'la birlikte kurup yönettikleri *Les Temps Modernes* dergisinde birçok yazısı yayımlandı. 1964'te Nobel Edebiyat Ödülü'nü reddetti.

AYSEL BORA, İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdikten sonra *Meydan Larousse*'un çevirmen kadrosunda görev aldı. Bugüne değin, aralarında Jean-Paul Sartre, Georges Simenon, Amin Maalouf, Nathalie Sarraute, David Boratav, Mathias Enard, Milan Kundera, Yasmine Ghata, Gamal Gitani, Doris Dorrie, Christian Jacq gibi pek çok yazarın yapıtını dilimize kazandırdı.

İçindekiler

Birinci konferans: Aydın Kimdir?.....	13
1. Aydının durumu.....	15
2. Aydın kimdir?	19
İkinci konferans: Aydının İşlevi.....	39
1. Çelişkiler.....	41
2. Aydın ve kitleler.....	52
3. Aydının rolü.....	57
Üçüncü konferans: Yazar, Bir Aydın mıdır?	69
Halkın dostu	93

Bu konferansların ve söyleşinin –aralarında beş yıllık bir zaman ve 68 Mayısı olayları var– amacı, aydın kavramının günümüzde ne kadar tutarsız olduğunu göstermek. Japonya’da verdiğim konferanslarda, 68’den beri sık sık klasik aydın olarak adlandırılan şeyin ne olduğunu, adını koymadan tanımlamış ve aydının, Almanların deyişiyle, ne kadar da *unselbständig*¹ görüldüğünü –ama tam olarak farkına varmaksızın– daha o zaman ortaya koymuştum. Aslında, rahatsız bilincin –yani tam anlamıyla aydının– duraklaması, asla bir *stase*’yi, bir tıkanmayı değil ama pratik bilgi teknisyenini, mesleğiyle, daha doğrusu sosyal varlığıyla kendisi arasına yeni bir mesafe koyması ve hiçbir politik karşı çıkışın, onun nesnel olarak kitlelerin düşmanı² olduğu gerçeğini hafifletmeye yetmeyeceğini anlaması koşuluyla –o günlerde böyle dememiştım– halk güçlerinin radikalleşmiş bir yoldaşına dönüştüren süreç içinde geçici bir uğrağı temsil ediyor. Bugün onun rahatsız bilinç (idealizm, yararsızlık) aşamasında kalamayacağını, ama yeni bir popüler statüye kavuşabilmek için, kendi sorunuyla yüzleşmek ya da dilerse, “entelektüel uğrak”ı yadsımak zorunda olduğunu anlamış bulunuyorum.

1. (Alm.) Yetersiz, başkalarının yardımına gerek duyan. (Ç.N.)

2. Amerikalı üniversite profesörlerinin Vietnam Savaşı’nı kınamaları çok iyi. Ama içlerinden bazılarının, hizmetlerine sunulan laboratuvarlarda ABD ordusuna yeni silahlar üretilmesi yolunda yaptıkları çalışmaların yanında, bu karşı çıkışların (görelî etkisizlik) hiçbir değeri olamaz. (Yazarın notu)

Birinci konferans
AYDIN KİMDİR?

1. Aydınların durumu

Salt kendilerine yöneltile suçlamalara bakılacak olsa, aydınların çok büyük suçlular olmaları gerekir. Üstelik bu suçlamaların her yerde aynı olması da dikkati çekiyor. Mesela Japonya’da, Batılılar için İngilizceye çevrilmiş Japon gazete ve dergilerinde okuduğum pek çok makaleden, Meici Restorasyonu döneminden sonra aydınlarla politik iktidarın arasının açıldığı sonucuna vardım; sanki iktidar savaştan sonra ve özellikle 1945-1950 arasında aydınların eline geçmişti ve pek çok kötülüğün sorumlusu aydınlardı. Aynı dönemde bizim basına bir göz atacak olsanız, Fransa’da da aydınların hüküm sürmüş olduğunu ve bütün felaketlerin onların eseri olduğunu sanırsınız: Sizde de bizde de, askerî felaketin (biz bizimkine “zafer” diyoruz, siz sizinkine “bozgun” diyorsunuz) ardından, toplum Soğuk Savaş adına yeni bir militarizm dönemine girmiş. Aydınlar bu süreçten hiçbir şey anlamamışlardır. Tıpkı bizdeki gibi burada da aynı şiddet dolu ve birbirini tutmaz nedenler yüzünden mahkûm ediliyorlar. Siz onların kültürü korumak ve aktarmak için var olduklarını, dolayısıyla özünde muhafazakâr olduklarını, ama görev ve rolleri konusunda yanılığa düştüklerini, eleştirel ve olumsuz bir tavır içine girdiklerini, sürekli iktidara saldırarak, ülkelerinin tarihinde

kötülükten başka bir şey göremez hale geldiklerini söylüyorsunuz. Sonuç olarak, onlar her konuda yanılmışlardır, çok önemli durumlarda halkı aldatmaya kalkışmış olmasalar, bu o kadar vahim olmayabilirdi.

Halkı aldatmak! Bu şu demektir: halkı kendi çıkarlarına sırt çevirir hale getirmek. Acaba aydınların elinde hükümetle aşık atacak belli bir güç mü vardır? Hayır, eylem ve görevlerini tanımlayan kültür koruyuculuğundan saptıkları andan itibaren, düpedüz güçsüzleşmekle suçlanıyorlar: Kim dinler ki onları? Zaten onlar doğa olarak zayıftır. Üretken değildirler ve kendilerine ancak yaşamlarını sürdürecektir kadar bir ücret ödenir, ki bu da gerek sivil toplum, gerekse politik toplum içinde kendilerini savunma olanaklarını ellerinden alır. Elleri kolları bağlanır ve ne yana bakacaklarını bilemez hale gelirler. Ekonomik ve sosyal bir güce sahip olmadıklarından, kendilerini her şey hakkında yargıda bulunmaya çağrılı bir seçkinler sınıfı sanırlar; oysa hiç de öyle değildirler. Ahlaklılıkları ve idealizmleri de buradan ileri gelir. (Şimdiden uzak bir gelecekte yaşıyorlarmış gibi düşünür ve bizim zamanımızı geleceğin soyut bakış açısından yargırlarlar.)

Dogmatizmlerini de unutmayalım; ne yapılması gerektiğine karar vermek için sarsılmaz ama soyut ilkelere başvururlar. Burada hedef, elbette Marksizm; bu da yeni bir çelişkiye düşmek anlamına geliyor; çünkü Marksizm ilke olarak ahlaklılığa karşı. Aydınlarla mal edildiğinden, bu çelişki hiç de rahatsız etmiyor. Her şekilde, onlara karşı politikacıların gerçekçiliği ortaya atılacaktır: Aydınlar işlevlerine, varoluş nedenlerine ihanet eder ve “red-detmekten başka bir şey bilmeyen anlayış”la özdeşleşirken politikacılar, bizde de, sizde de, alçakgönüllülükle savaşın harabeye çevirdiği ülkeyi onarmışlar; bunu yaparken de, özellikle geleneklere ve bazı durumlarda Batı

dünyasındaki yeni pratiklere (ve kurumlara) bağlı, ölçülü bir görgücülük örneği sunmuşlardır. Bu açıdan, Avrupa'da Japonya'da olduğundan da ileri gidilmiştir; siz aydınları “zorunlu” bir kötülük olarak görüyorsunuz; kültürün korunması, aktarılması, zenginleştirilmesi için onlara ihtiyaç var; aralarından birkaç çürük elma daima çıkacaktır, bunların zararlı etkisiyle mücadele etmek yeterlidir. Bizdeyse aydınlar için ölüm ilanları verilmekte: Amerikanvari düşüncelerin etkisiyle, her şeyi bildiğini iddia eden bu adamların ortadan kalkacağı ileri sürülüyor. Bilimde kaydedilen ilerlemeler sayesinde, bu evrenselcilerin yerini sıkı sıkıya uzmanlaşmış araştırma ekipleri alacakmış.

Çelişkilerine karşın, bütün bu eleştirilerde ortak bir nokta bulmak mümkün mü? Evet; hepsi de temel bir suçlamadan kaynaklanır gibidir: Aydın, kendisini ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokan, küresel insan ve toplum kavramı adına –bugün olanaksız, dolayısıyla soyut ve yanlış bir kavram, çünkü büyümekte olan toplumlar kendilerini yaşam biçimlerinin, sosyal işlevlerin, somut sorunların uç boyutlardaki çeşitliliğiyle tanımlamaktadırlar– kabullenilmiş gerçeklerin ve bundan kaynaklanan davranışların tümünü sorgulama iddiasında olan biridir. Ama aydının üstüne vazife olmayan şeylere karışan biri olduğu da doğrudur. Hem de o kadar doğrudur ki, bizde kişiler için kullanılan “entelektüel” sözcüğü, Dreyfus Olayı sırasında, halkın ağzında olumsuz bir anlama bürünmüşüştür. Dreyfus'e karşı olanlara göre Yüzbaşı Dreyfus'ün aklanması da, mahkûm edilmesi de askeri mahkemelerin, sonuç olarak Genelkurmay'ın işiydi: Dreyfus yanlıları ise, sanığın suçsuzluğuna inanmakla, hadlerini aşmış oluyorlardı. O halde, aydınların tümü de köken olarak zihinsel çalışmalarıyla (pozitif bilimler, uygulamalı bilimler, tıp, edebiyat vb.) belli bir ün kazanmış, kendi alan-

larından çıkararak, küresel ve dogmatik bir insan kavramı (belirsiz ya da belirgin, ahlakçı ya da Marksist) adına, toplumu ve kurulu düzeni eleştirmek için bu ünü kötüye kullanan çeşitli insanlar topluluğu gibi görünüyor.

Eğer, bu genel aydın kavramına bir örnek vermem istenirse ben, atom silahlarını mükemmelleştirmek için atomun parçalanması üstünde çalışan bilimadamlarına “aydın” denilemeyeceğini söyleyeceğim. Onlar bilimadamıdır; işte o kadar. Ama yapılmasına göz yumdukları bu silahların yıkıcı gücü karşısında dehşete kapılan bilginler bir araya gelerek kamuoyunu atom bombasının kullanılmasına karşı uyaran bir manifesto imzaladıklarında artık birer aydınlardır. Gerçekten de:

1. Yetki sınırlarını aşmışlardır: Bir bomba imal etmek başka bir şeydir, onun kullanılmasını yargılamak başka şey;

2. Kamuoyunu sarsmak için, kendilerine bahşedilen ün ve yetkiyi kötüye kullanarak bilimsel donanımlarıyla, geliştirdikleri silah konusunda bambaşka ilkelere hareket ederek edindikleri politik değerlendirmeleri ayıran aşılmaz uçurumu maskeleymiş olurlar;

3. Aslında bombanın kullanılmasını teknik hatalar saptadıkları için değil; ama insan yaşamının en yüce değer olarak kabul eden son derece tartışma götürür bir değerler sistemi adına kınamaktadırlar.

Bu temel suçlamalar ne gibi bir değer taşımaktadır? Bunlar bir gerçekliğe mi tekabül etmektedir? Öncelikle aydının kim olduğunu öğrenmeye çalışmadan buna karar verebilme durumunda olamayız.

2. Aydın kimdir?

Yetki sınırlarını aşmakla suçlandığına göre aydın, kendilerini sosyal olarak tanınan işlevlerle tanımlayan insanların oluşturduğu bütünde, özel bir durum olarak karşımıza çıkıyor. Bakalım, bu ne anlama geliyormuş:

Her *praxis*¹ birçok uğrak içerir. Eylem, olmayanın (ulaşılacak amaç, son tahlilde yaşamı yeniden üretmek için durumun ilk verilerinin yeniden dağıtılması) yararına olarak, olanı (pratik alan değiştirilecek durum olarak kendini ortaya koyar) kısmen yok sayar. Ama bu yok sayma bir açığa çıkarıştır ve olanla olmayan gerçekleştirildiğine göre bir olumlamayı da beraberinde getirir; olmayandan hareketle olanı ortaya çıkartıcı kavrayış, verilenin içinde, henüz olmayanı gerçekleştirecek bir yol bulmak zorunda olduğundan, olabildiğince açık olmalıdır (bir malzemedan beklenen direnç, onun maruz kaldığı baskıya göre kendini gösterir). O halde *praxis*, gerçekliği açığa vuran, onu aşan, koruyan ve çoktan değiştirmiş olan pratik bilgi uğrağını içinde barındırır. Araştırma ve kendi yönlendirilmiş değişim olanağını içinde taşıyan varlığın kavranması olarak tanımlanan pratik gerçeklik bu düzeyde yer alır. Gerçeklik, varlığa var olmayandan şimdiki zamana pratik gelecekte gelir. Bu bakımdan, gerçekleştirilmiş girişim, keşfedilen olanakların sınanmasıdır. (Sırat köprüsünden ırmağın öte yakasına geçerken seçilen ve bir araya getirilen malzeme, öngörülen direnci gösterir.) Bu nedenle pratik bilgi öncelikle icattır. Keşfedilmeleri, kullanılmaları ve sınanmaları için, olanakların

1. (Alm.) Marksizmde dünyayı dönüştürmeyi amaçlayan etkinliklerin tümü. Sartre'a göre ise *praxis*, burada (dünyada) varlığın kendini tarih içinde ortaya koymasını sağlayan şeydir. (Y.N.)

önce icat edilmiş olmaları gerekir. Bu anlamda, her insan tasarıdır: Henüz olmayandan hareketle çoktan olanı icat ettiği için yaratıcı, girişimini sonuçlandıracak olanakları kesinlikle belirlemeden başarıya ulaşamayacağı için bilgin, konulan hedef şematik olarak araçları da gösterdiğinden, hedef ne kadar soyutsa aydın da o kadar somut araçlar bulmak zorunda olduğundan araştırmacı ve sorgulayıcıdır; bu da, amacın bu araçlar tarafından belirlenmesi ve kimi zaman saptırılarak zenginleştirilmesi demektir. Bu, onun amacı, sonunda amaç kullanılan araçların bütünleyici birimi oluncaya kadar araçlarla sorgulaması anlamına gelir. O anda aydının, “buna değip değmediği”ne yani bir başka deyişle, yaşamı her yönüyle kucaklayan bir bakış açısından ele alınan bütünleyici amacın, kendisini gerçekleştirecek enerjik dönüşümlerinin boyutlarına ya da başka türlü söylersek kazanımın enerji tüketimine değip değmeyeceğine karar vermesi gerekir. Çünkü biz, her türlü harcamanın şu ya da bu yanıyla hırsızlık gibi görüldüğü bir yoksunluklar dünyasında yaşıyoruz.

Modern toplumlarda, iş bölümü farklı gruplara, bir araya geldiğinde *praxis*'i oluşturan çeşitli görevler yükler. Bizi ilgilendirdiği yanıyla da, pratik bilgi uzmanlarının doğmasına zemin hazırlar. Başka bir deyişle eylemde bir uğrak olan örtünün kaldırılması, bu özel grup içinde ve bu grup aracılığıyla izole edilir ve kendisi için ortaya konur. Sonlar, egemen grup tarafından tanımlanır ve çalışan sınıflar tarafından gerçekleştirilir; ama araçların incelenmesi işi, Colin Clarke'ın¹ üçüncü sektör adını verdiği ve bilginlerden, mühendislerden, hukukçulardan, yargıçlardan, kanun adamlarından, profesörlerden vb. olu-

1. Colin Grant Clark (1905-1989), İngiliz iktisatçı. Millî gelir hakkındaki çalışmaları, bu alandaki araştırmalara temel olmuştur. (Y.N.)

şan teknisyenler kesimine bırakılmıştır. Bu insanlar, birey olarak başkalarından da farksızdır; çünkü ne yaparsa yaparsınlar hepsi de, düzenleme projeleriyle aştıkları varlığın üstündeki örtüyü kaldırır ve onu korur. Onlara yüklenen sosyal işlev, olanaklar alanının eleştirel incelemesinden ibarettir ve ne hedeflerin değerlendirilmesi ne de çoğu zaman olduğu gibi, gerçekleştirilmesi onların işidir (istisnalar vardır; mesela cerrahlar). Her pratik bilgi teknisyeni aydın değildir ama aydınlar onlar arasından –başka hiçbir yerden değil– çıkar.

Ne olduklarını anlamak için, bunların Fransa’da nasıl ortaya çıktıklarına bir bakalım. XVI. yüzyıla kadar ruhban –kilise adamı– da bilgiyi elinde tutanlardandı. Ne baronlar okuma biliyordu, ne de köylüler. Okuma, rahibin işiydi. Kilise ekonomik bir güce (uçsuz bucaksız zenginlikler) ve politik bir güce (feodallere dayattığı ve çoğunlukla da uyulmasını sağladığı Tanrı barışının da kanıtlandığı gibi) sahipti. Bu özellikleriyle Kilise, kendisini ifade eden ve başka sınıflara dayattığı bir ideolojinin, Hıristiyanlığın bekçisidir. Din adamı, derebeyi ile köylü arasında bir aracıdır. Karşılıklı olarak onların ortak bir ideolojiye sahip olduklarını (ya da sahip olduklarını sandıklarını) bilmelerini sağlar. Dogmaları korur, geleneği aktarır ve uyarlar. Kilise adamı olduğundan, bilgi uzmanı olamaz. Mitik bir dünya imajı sunar; Kilise’nin sınıf bilincini ifade ederken bir yandan da tamamen kutsal bir evrende insanın yerini ve yazgısını tanımlayan totaliter bir mittir bu ve sosyal hiyerarşiyi vurgular.

Pratik bilgi uzmanı burjuvazinin gelişmesiyle ortaya çıkar. Bu tüccarlar sınıfı, olduğu andan itibaren, Kilise’nin ticari kapitalizmin gelişmesini baltalayan ilkeleri (dürüst fiyat, tefeciliğin lanetlenmesi) yüzünden bu kurumla çatışmaya girer. Bununla birlikte, kendi ideolojisini tanımlamayı pek de dert etmeden Kilise’ninkini benim-

ser ve korur. Ama teknik yardımcılarını ve koruyucularını kendi çocukları arasından seçer. Ticaret filoları bilgilerin ve mühendislerin varlığını gerekli kılar. Çift yönlü muhasebe, matematikçilerin doğmasına zemin hazırlayacak hesap adamları ister: Reel mülkiyet ve sözleşmeler, kanun adamlarının sayısının artmasını zorunlu kılar; tıp gelişir ve sanat alanında burjuva gerçekçiliğinin kökeninde anatomi yatar. Yani araç uzmanları burjuvaziden ve burjuvazinin içinde doğar. Onlar ne bir sınıftır ne de seçkin bir kesim. Ticari kapitalizm denen o geniş girişimle tamamen bütünleştiklerinden, ona tutunma ve daha da genişleme olanakları sağlarlar. Bu bilimadamları ve bu pratisyenler hiçbir ideolojiye bekçilik etmezler ve işlevleri de burjuvaziye bir ideoloji kazandırmak değildir. Burjuvalar ile Kilise ideolojisini karşı karşıya getiren sürtüşmelere pek az karışacaklardır. Sorunlar din adamları düzeyinde ve onlar tarafından ortaya konacaktır. Burjuvazi, gelişen ticaretle bütünleşecek bir güç haline gelirken, onlar kendi aralarında, yapay bir evrensellik adına birbirlerine düşeceklerdir. Onların kutsal ideolojiyi yükselen sınıfın gereksinimlerine uydurma girişimlerinden, hem Reform (Protestanlık ticari kapitalizmin ideolojisidir) hem de Karşı Reform¹ (Cizvitler² Protestan Kilisesi'nde burjuvaziye sorgulayacaklardır: Tefecilik kavramı, onların sayesinde kredi kavramına dönüşür) doğar. Bilimadamları bu çatışmalar arasında yaşar, bunları aşağılar, bunlardaki çelişkiyi hisseder ama henüz bunların baş etmeni değildir.

1. Katolik Reform Hareketi olarak da bilinir. Reform hareketinden kısa bir süre önce başlamış, iç yenilenmeyi amaçlayan hareketlerin tümüdür. (Y.N.)

2. İgnacio de Loyola'nın önderliğinde kurulan Katolik Kilisesi'ne bağlı tarikatın üyeleri. Eğitim, misyonerlik ve yardım çalışmalarıyla tanınan tarikat, Karşı Reform hareketini desteklemiş, Kilise'nin modernleştirilmesine öncülük etmiştir. (Y.N.)

XX. yüzyılın önde gelen aydınlarından Jean-Paul Sartre, romanları, oyunları ve düşünce yazılarıyla varoluşçuluğu olduğu kadar bütün bir yüzyılın gençlerini de etkilemiştir.

Aydın kimdir? Kendisini ilgilendirmeyen şeylere burnunu sokan, insan ve toplum adına kabullenilmiş gerçeklerin ve bundan kaynaklanan davranışların tümünü sorgulama iddiasında olan biri midir? İşlevi var mıdır? Bu işlevini yerine getirmek için kim görevlendirmiştir onu? Yoksa onun özelliği, hiç kimse tarafından görevlendirilmemiş olması, konumundan dolayı kimseye borçlu olmaması mıdır? Öyleyse bu özelliğiyle o, canavarlaşmış toplumların ürünü bir canavardır. Onu kimse istememekte, hiç kimse tanımamaktadır. Söyledikleri, yazdıkları karşısında duyarlı olunabilir ama varoluşuna pek aldırılmaz.

XX. yüzyılın en etkili düşünürlerinden Jean-Paul Sartre, *Aydınlar Üzerine* adlı kitabında "aydın" kavramını pek çok yönden inceliyor.

ISBN 978-975-510-757-8

9 789755 107578